

Medveď hnedý v Chránenej krajinnej oblasti Kysuce

Medveď hnedý, ako jeden z druhov veľkých šeliem (ďalšie sú rys ostrovid a vlk dravý) žijúcich na Slovensku, si našiel svoj domov i u nás, v Chránenej krajinnej oblasti Kysuce. To že medveď je šelma, nie je celkom pravda. Na Slovensku je jeho hlavným zdrojom potrava rastlinného charakteru, približne 90 % a len zvyšok predstavuje živočíšnu zložku. Toto ste možno vedeli, ale čo iné medvedie tajomstvá? Napríklad o ich príležitostnom kleptoparazitizme, „kradnutí“ ulovenej koristi rysom či vlkom, o infanticíde, kedy sa v niektorých prípadoch stáva, že samec napadne a zabije mláďatá vodiacej samici, aby s ňou mohol mať svojich vlastných potomkov. Príroda je niekedy v našich očiach možno zvláštna, či krutá, ale silný inštinkt prežiť a „posunúť svoje gény“ do ďalších generácií je základom života v nej. A aby to nevyzeralo, že na medvede vyťahujem len na pohľad „neprijemné“ skutočnosti, tak matky medvedice sú starostlivé a vôbec to nemajú ľahké pri ochrane mláďat

pred samcami. Porodiť potomkov v období hibernácie (zimného spánku) a starať sa o ne, tiež nie je jednoduché. Vedeli ste, že medveď nie je pravý zimný spáč? Ani poslednú zimu v miestach, kde bolo dostatok potravy, medvede nehiberovali. Ak je v bučinách úrodný rok na bukvice, zvyčajne nie je dôvod zaľahnúť do brloha, potrava sa nájde, aj pod metrovým snehom, čo však

Medveď hnedý *Ursus arctos*

neplatí pre gravidné samice, tie hibernujú za každých okolností. V pomerne nedávnej dobe sa zistilo, že medveď nie je teritoriálne zviera a ich značkovanie stromov nie je prejavom vymedzovania si hraníc vlastného teritória. Zaujímavých informácií o medveďoch je mnoho, stačí si len pohľadať, avšak odporúčam len odborné články, ktoré sú zvyčajne podložené i výskumom.

No a ako to je s medveďom v CHKO Kysuce?

Nie je to ideálne, keď na porovnanie ako modelové územie použijem s Kysucami susediaci Národný park Malá Fatra. Ide o územie s rozlohou približne 3x menšou ako CHKO Kysuce, ale žije v ňom podľa odborných odhadov riaditeľa správy Dr. Michala Kalaša, ktorý sa dlhodobo venuje výskumu medveďa 80 až 100 jedincov. Je to podmienené hlavne potravnou ponukou a pre turistov nedostupnými časťami parku tzv. zónami kľudu, kde šelmy majú svoj nerušený priestor. Pre zaujímavosť, na Kysuciach žije len 10 až max. 15 jedincov medveďa hnedého. V tomto prípade turizmus limituje stupeň ochrany prírody podľa zákona o ochrane prírody a krajiny. V národnom parku je možný pohyb turistov len po turistických chodníkoch v chránenej krajinnej oblasti (ako je aj tá kysucká) sa môže človek pohybovať takmer kdekoľvek, okrem štvrtého a piateho stupňa ochrany prírody. A tu vzniká prvý problém. Kde majú zóny kľudu šelmy na Kysuciach, keď človek je všade? Ťažba dreva, poľovníctvo, zber lesných plodov, turistika, cykloturistika ilegálne prejazdy motorkárov a štvorkolkárov, výstavba, atď.,

to všetko negatívne vplýva nielen na medveďa. Treba však upresniť informáciu o potravnjej ponuke v NP Malá Fatra, kde za posledné roky došlo k intenzifikácii pestovania kukurice a iných, pre medveďa zaujímavých poľnohospodárskych plodín v ochrannom pásme parku, čo v konečnom dôsledku koreluje so zvýšeným populačným trendom medveďa. Čo je dôležité poznamenať preto, aby človek, ktorý sa vyberie do prírody nebol z medveďa strachom bez seba? Napriek za posledné roky zvyšujúcej sa početnosti populácie medveďa hnedého v NP Malá Fatra nedošlo od šesťdesiatych rokov k ani jednému konfliktu, či napadnutiu človeka, ktorý sa pohyboval po vyznačených turistických chodníkoch. Celkovo bolo v tomto období zaznamenaných 10 konfliktov medzi človekom a medveďom, a síce, všetky mimo turistických chodníkov. Medveď je inteligentný tvor, ktorý sa vie človeku vyhýbať. Riskujú len lesníci, poľovníci, zberači lesných plodov, lesní robotníci a nepremýšľajúci turisti, pohybujúci sa mimo značených turistických chodníkov.

Čo nás biológov a ochrancov prírody teší na tom, že medveďom sa tak darí v Malej Fatre?

Územie CHKO Kysuce sa nachádza na rozhraní troch štátov - Slovenska, Českej republiky a Poľska. Zároveň je toto územie vonkajším okrajom karpatského oblúka a okrajovým areálom

Stopy medveďa hnedého

veľkých šeliem. Práve cez Kysuce sa šíri vlk, rys a medveď smerom do okolitých cezhraničných chránených území. Skrze migračné koridory, nezastavané časti krajiny sa živočíchy šíria ďalej, resp. pohybujú sa tam a späť. Odborne sa tomu hovorí konektivita chránených území. To, že sa k nám na Kysuce medvede dostávajú z Malej Fatry je potvrdené i pomocou satelitnej telemetrie. Tento fakt je nesmierne dôležitý pre zachovanie genetickej variability a početnosti populácie medveďa na Kysuciach, ale i v hraničných územiach Čiech a Poľska.

Čo je najväčším problémom pre veľké šelmy a ich migráciu?

Keď si zoberiete údolie rieky Kysuce, tak od Čadce po Turzovku je celé zastavané rodinnými domami, bytovkami, panelákmi, plotmi, dopravnými komunikáciami. Ide o súvislú, pre veľké šelmy neprekonateľnú bariéru. Obdobná situácia až na pár

výnimiek je medzi Žilinou a Čadcou, Čadcou a Skalitým / Svrčinovcom, či Krásnom nad Kysucou a Novou Bystricou. Zástavba a cesty predstavujú pre zver migračné bariéry. Jednou z posledných úloh v rámci pracovnej náplne Správy CHKO Kysuce je mapovanie potenciálnych biokoridorov pre zachovanie priepustnosti krajiny s cieľom zabezpečiť migráciu vzácných a chránených druhov zveri. Žiaľ, týchto miest je na Kysuciach veľmi málo a stále ubúdajú.

Existuje aj iné nebezpečenstvo, ktoré ohrozuje medveďa na Kysuciach?

Nie je to tak intenzívne ako v NP Malá Fatra, ale určité nebezpečenstvo predstavuje doprava a mortalita jedincov na cestách. Za posledných desať rokov boli na Kysuciach zaznamenané dve dopravné kolízie s medveďom hnedým. Ďalším problémom o ktorom sa nehovorí nahlas je pytliactvo. Napríklad len v roku 2012 sa na území národných parkov Malá a Veľká Fatra dokázateľne upytliachilo 8 jedincov medveďa hnedého. Iné to nebude ani na Kysuciach, avšak

s tým rozdielom, že upytličiť 2 - 4 jedince z 80 až 100 kusovej populácie je iné, ako z populácie, ktorá má 10 – 15 jedincov, kde to môže mať vážne následky. V žiadnom prípade veci nezľahčujem, tak či tak, ide o trestný čin, ktorý v ľudskej spoločnosti nemá čo hľadať. V neposlednom rade i monokultúrne lesné hospodárstvo nie je pre medveďa a všeobecne pre zver ani prírodu ideálne. Stačí si porovnať biodiverzitu (rôznorodosť rastlinných a živočíšnych druhov) v zmiešaných lesoch s tou v smrekových monokultúrach.

A čo škody, ktoré spôsobí medveď?

Medveď hnedý je našou i európskou legislatívou chránený živočích. Je to prioritný druh európskeho významu a jeho spoločenská hodnota predstavuje 3690 euro. Človek svojou hospodárskou činnosťou zmenil pôvodnú lesnatú krajinu. Podmienil vznik lúk na ktorých pasie ovce a kozy, na okraji lesov chová včely. Občas dochádza aj na Kysuciach k tzv. škodám na hospodárskych zvieratách, či včelstvách, spôsobených chránenými živočíchmi. Štát takéto škody hospodárom prepláca, avšak za dodržania podmienok zabezpečenia stád a včelstiev. Stáda musia byť vo voľnej prírode cez noc košarované a strážené pastierskymi psami. Včelstvá vo voľnej prírode by mali byť voči medveďovi zabezpečené funkčnými elektrickými ohradníkmi. V posledných rokoch boli nezmyselne vyplácané škody spôsobené vlkom či rysom na poľovnej zveri. Zoberte si tú logiku, čo má loviť vlk dravý či rys ostrovid ak nie tisíce rokov evolučne podmienenú korisť - hlavne kopytníky? Program starostlivosti o veľké šelmy rieši daný problém a v nasledujúcej novele zákona bude odškodňovanie škôd spôsobených veľkými šelmami na poľovnej zveri vyňaté zo zákona.

A čo kontajnerové medvede a synantropizácia?

Našťastie taký problém, ako bol nedávno medializovaný s medvedicou Ingrid a jej mláďatami sme doposiaľ riešiť nemuseli. Ale je to len otázka času. Napríklad, všimol som si, že v miestach, kde je medveď hnedý súčasťou národnej prírodnej rezervácie (NPR) Veľká Rača, tak v rezorte, ktorý susedí s týmto územím – SNOWPARADISE Veľká Rača nemajú ani jeden zabezpečený kontajner na odpadky. Pritom, ak chcete vidieť príkladný prístup zabezpečenia kontajnerov na odpadky voči medveďom, stačí sa prejsť turistickou trasou na chatu na Veľkej Rači, kde vedľa poľskej útulne môžete vidieť dokonca hneď dva, proti medveďom zabezpečené kontajnery na odpadky. Pritom prevencia je úplný základ, lebo v prípade, ak sa niečo stane, je už neskoro niekoho obviňovať. Ak sa človek vybral ťažiť z prírody zážitky a oddych, mal by si uvedomiť, že nie je doma, vo svojej obývačke, ale v prírode, kde platia iné zákony, ktoré je potrebné rešpektovať.

Ako vieme koľko žije v rámci CHKO Kysuce medveďov?

Je to už niekoľkoročná snaha v spolupráci so susedným chráneným územím v Českej republike - CHKO Beskydy, s o. z. Karpatská divočina a Hnutí DUHA, každoročne vo februári mapovať pobytové znaky veľkých šeliem v území. Mapovanie však neprebíha len vo

februári, ale celoročne. Hlavne v zimnom období, kedy sa dobre stopuje, mapujeme pobytové znaky šeliem, či ich aktivitu pomocou fotopascí. Žiaľ, za posledných pár rokov nám bolo ukradnutých niečo cez 20 kusov tejto nie lacnej techniky. A to nám zrovna veľmi nepomáha. Mapovanie stôp, zber trusu a srsti na DNA analýzy, prípadne zábery z fotopascí nám niečo napovedia o populáciách veľkých šeliem v území. Posledný rok sa pohrávame s myšlienkou prepojiť termínovo veľkoplošné zimné mapovanie aj s NP Malá Fatra. Určite by išlo o zaujímavé výsledky, problémom by však mohlo byť personálne zabezpečenie, lebo nadšených milovníkov veľkých šeliem nie je veľa. Preto každý záujemca, ktorý má chuť a nájde si čas je vítaný. Netreba sa báť, tak ako každá problematika i mapovanie pobytových znakov veľkých šeliem sa dá naučiť a je to celkom dobrodružný koníček. Prípadný strach z veľkých šeliem je

neopodstatnený, ide o plaché tvory.

Aké iné spôsoby ochrany veľkých šeliem realizujeme?

Čo si spomínam zo školských čias, tak na vysokej škole nám vedúci katedry prof. Hubert Hilbert vysvetľoval, že najdôležitejší spôsob, ako niečo zmeniť v spoločnosti je environmentálna výchova detí. Dobre vzdelané deti sú naša budúcnosť. A tým smerom sa uberá i Správa CHKO Kysuce. Aj napriek tomu, že nemáme

špecialistu na envirovýchovu a nájsť si voľný čas pri našom vyťažení je problém, snažíme sa viesť deti k pochopeniu, úcte a láske k prírode a jej hodnotám.

V prípade záujmu o účasť na mapovaní veľkých šeliem uvádzam kontakt: Správa Chránenej krajinej oblasti Kysuce, U Tomali 1511, 022 01 Čadca, peter.drengubiak@sopsr.sk, mob.: 0903 298 429.

